

**THE PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF FORMING A READING CULTURE IN
EARLY CHILDHOOD**

Turan International University

Faculty of Humanities and Pedagogy

4th-year student

Shodmonova Mushtariy Mahmudjon qizi

Abstract: This article provides a comprehensive and in-depth scientific analysis of the pedagogical significance of forming a reading culture in early childhood (ages 0–7). Based on numerous national and international empirical studies, meta-analyses, longitudinal observations, and Uzbekistan’s “Ilk Qadam” State Curriculum, the article thoroughly examines the impact of reading culture on children’s speech development, vocabulary growth, improvement of phonemic awareness and grammatical structure, imagination, empathy and emotional intelligence development, reinforcement of moral and ethical values, enhancement of social skills, as well as future academic achievement and the formation of self-directed learning habits.

The findings demonstrate that regular exposure to books within family and preschool environments during early childhood empirically contributes to strengthening neural connections in the brain, accelerating language acquisition, increasing levels of empathy, and fostering intrinsic motivation for reading and learning. The article offers empirically grounded practical recommendations for families, preschool educational institutions, and education policy specialists, including guidelines for the application of fairy-tale therapy, family reading programs, and innovative pedagogical methods.

Keywords: Early childhood, reading culture, preschool education, pedagogical significance, speech development, vocabulary development, phonemic awareness, imagination, empathy, moral and ethical education, fairy-tale therapy, family reading, “Ilk Qadam” State Curriculum, academic achievement, longitudinal studies, empathy development, neural connections of the brain.

**ERTA YOSHDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING
PEDAGOGIK AHAMIYATI**

Turan International University

Gumanitar Fanlar va Pedagogika fakulteti 4-kurs talabasi

Shodmonova Mushtariy Mahmudjon kizi

Annotatsiya: Ushbu maqola erta yoshda (0-7 yosh) kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning pedagogik ahamiyatini ilmiy asosda keng va chuqur tahlil qiladi. Maqola ko‘plab mahalliy va xalqaro empirik tadqiqotlar, meta-tahlillar, longitudinal kuzatishlar va O‘zbekistonning “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida kitobxonlik madaniyatining bolalarning nutqiy rivojlanishi, so‘z boyligi o‘shishi, fonematik eshituv va grammatik qurilish takomillashishi, tasavvur qobiliyati, empatiya va emotsional

intellekt shakllanishi, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar mustahkamlanishi, ijtimoiy ko'nikmalar rivoji hamda kelajakdagi o'quv muvaffaqiyati va o'z-o'zini o'qitish odatiga ta'sirini batafsil yoritadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, erta yoshda oilaviy va maktabgacha muhitda kitob bilan muntazam tanishish bolalarning miya neyron aloqalarini mustahkamlashi, tilni o'zlashtirish tezligini oshirishi, empatiya darajasini yuksaltirishi va o'qishga ichki motivatsiyani shakllantirishi empirik jihatdan tasdiqlangan. Maqola oila, maktabgacha ta'lim tashkilotlari va ta'lim siyosati mutaxassislari empirik asoslangan amaliy tavsiyalar beradi, shu jumladan ertak terapiyasi, oilaviy o'qish dasturlari va innovatsion metodlarni qo'llash bo'yicha yo'l-yo'riqlar taklif etadi.

Kalit so'zlar: Erta yosh, kitobxonlik madaniyati, maktabgacha ta'lim, pedagogik ahamiyat, nutq rivoji, so'z boyligi, fonematik eshituv, tasavvur qobiliyati, empatiya, ma'naviy-axloqiy tarbiya, ertak terapiyasi, oilaviy o'qish, "Ilk qadam" davlat dasturi, o'quv muvaffaqiyati, longitudinal tadqiqotlar, empatiya rivoji, miya neyron aloqalari.

Kirish

Erta yosh (tug'ilishdan 7 yoshgacha) bolaning miya rivojlanishida eng muhim davr hisoblanadi, chunki bu vaqtda neyron aloqalar eng yuqori sur'atda shakllanadi va shu davrda olingan tajribalar umrbod ta'sirini saqlab qoladi. Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish shu davrda boshlanganda bolaning nutqiy, kognitiv, emotsional va ma'naviy rivojlanishiga kuchli ijobiy impuls beradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, erta yoshda kitob bilan muntazam tanishish bolalarning so'z boyligini sezilarli oshiradi, tasavvur qobiliyatini rivojlantiradi, empatiya va axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi, dunyo haqidagi tasavvurlarini kengaytiradi va kelajakda o'quv faoliyatida muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini oshiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi kitobxonlik madaniyatini shakllantirishni maktabgacha ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab, ertaklar, hikoyalar va she'rlar orqali bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini ta'minlashni ta'kidlaydi. Xorijiy tadqiqotlar esa erta yoshda ota-ona bilan birgalikda kitob o'qish bolalarning miya neyron aloqalarini mustahkamlashi, tilni o'zlashtirish tezligini oshirishi va o'qishga doimiy ichki motivatsiyani shakllantirishini empirik jihatdan tasdiqlaydi. Masalan, longitudinal tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kuniga muntazam kitob o'qilgan bolalar boshlang'ich sinfga kelganda so'z boyligi va nutqiy tayyorgarligi jihatidan sezilarli ustunlikka ega bo'ladi.

Mavzuning dolzarbligi zamonaviy sharoitda raqamli ekranlarning tarqalishi, kitobxonlik madaniyatining pasayishi va bolalarning nutqiy rivojlanishidagi muammolar bilan bog'liq. Ushbu maqola mavzuni ilmiy asosda keng qamrovli o'rganish orqali, adabiyotlar sharhi, metodologiya, batafsil tahlil va natijalar orqali chuqur tushuncha berishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Adabiyotlar sharhi erta yoshda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning pedagogik ahamiyatini ko'p qirrali yoritadi.

O'zbekiston tadqiqotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish ertak kitoblari, ko'rgazmali materiallar va oilaviy o'qish orqali amalga oshirilishi ta'kidlanadi. Ertaklar

bolalarda go‘zallikka muhabbat uyg‘otadi, dunyoni tanishishga yordam beradi va ma‘naviy-axloqiy sifatlarni shakllantiradi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida tarbiyachilarning kitobxonlik bo‘yicha bilimlarini boyitish, oilada ota-onalarning ertaksevarligini ommalashtirish zarurligi qayd etiladi. Kitobxonlik madaniyati bolalarning so‘z boyligini oshirish, nutqini rivojlantirish va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash vositasi sifatida ko‘riladi. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturida kitobxonlik madaniyati nutq-muloqot va ijodiy faoliyat sohasida alohida o‘rin tutadi.

Xorijiy empirik tadqiqotlarda erta yoshda kitob o‘qish bolalarning miya rivojlanishiga, tilni o‘zlashtirishga va emotsional-intellektual yetuklikka katta ta‘sir ko‘rsatishi tasdiqlanadi. Ota-ona bilan birgalikda kitob o‘qish bolalarning yangi so‘zlarni o‘rganishini, tasavvur qobiliyatini va empatiyasini rivojlantiradi. Kitobxonlik madaniyati bolalarning o‘quv muvaffaqiyatiga asos yaratib, kelajakda mustaqil o‘qish va o‘z-o‘zini rivojlantirish odatini shakllantiradi. Longitudinal tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, erta kitobxonlik bolalarning fonematik eshituv, grammatik qurilish va o‘qishga tayyorgarligini sezilarli oshiradi.

Umumiy holda, adabiyotlar kitobxonlik madaniyatini shakllantirishni erta yoshda boshlashning pedagogik ahamiyatini tasdiqlaydi, ammo oila va ta‘lim muassasalari hamkorligi, innovatsion usullar va doimiy rag‘batlantirish zarurligini ta‘kidlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqola ilmiy sharh va sintez usuliga asoslangan bo‘lib, fenomenologik yondashuvdan foydalanilgan. Ma‘lumotlar yig‘ish uchun o‘zbek, rus va ingliz tillaridagi 60 dan ortiq manba (ilmiy maqolalar, davlat hujjatlari, empirik tadqiqotlar, meta-tahlillar) o‘rganildi. Asosiy manbalar: “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi, O‘zbekiston pedagogik tadqiqotlari, xorijiy empirik maqolalar va longitudinal kuzatishlar.

Tadqiqot dizayni fenomenologik bo‘lib, pedagoglar, ota-onalar va mutaxassislar tajribalarini tahlil qilishga asoslangan. Ma‘lumotlar kontent-tahlili orqali ishlangan: kodlash (nutq rivoji, tasavvur, empatiya, ma‘naviy ta‘sir), mavzular yaratish (pedagogik mexanizmlar, oilaviy va institutsional omillar) va sintez. Statistik ko‘rsatkichlar (korrelyatsiya, o‘rish dinamikasi) va longitudinal natijalar tahlilga jalb qilindi.

Etika qoidalari saqlangan: manbalar to‘g‘ri iqtibos qilingan, natijalar obyektiv baholangan.

Tahlil va natijalar

Tahlil natijalari erta yoshda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning pedagogik ahamiyatini batafsil ochib beradi.

Nutqiy rivojlanish: kitob o‘qish bolalarning so‘z boyligini sezilarli oshiradi, grammatik qurilishni takomillashtiradi va nutq ravonligini rivojlantiradi. Ertak va hikoyalar orqali yangi so‘zlar va iboralarni o‘rganish bolalarning tilni o‘zlashtirish tezligini kuchaytiradi. Longitudinal tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kuniga muntazam kitob o‘qilgan bolalar boshlang‘ich sinfga kelganda so‘z boyligi va nutqiy tayyorgarligi jihatidan sezilarli ustunlikka ega bo‘ladi.

Tasavvur va kognitiv rivojlanish: kitoblar bolalarda obrazli tasavvur qobiliyatini shakllantiradi, mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi va sabab-natija munosabatlarini tushunishga yordam beradi. Rasmiy kitoblar va ertaklar bolalarning dunyo haqidagi tasavvurlarini kengaytiradi, ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi.

Emotsional-intellektual rivojlanish: kitob qahramonlari orqali empatiya, mehr-oqibat, adolat tuyg'ulari shakllanadi. Bolalar qahramonlarning his-tuyg'ularini tushunib, o'z emotsiyalarini boshqarishni o'rganadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ertaklar orqali o'qish empatiya darajasini oshiradi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya: ertaklar va hikoyalar orqali yaxshilik, yomonlik, do'stlik, oilaviy qadriyatlar haqidagi tasavvurlar shakllanadi. Kitobxonlik madaniyati bolalarni ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalaydi, axloqiy me'yorlarni ichki qadriyatga aylantiradi.

O'quv muvaffaqiyati va hayotiy ko'nikmalar: erta kitobxonlik bolalarning maktabga tayyorgarligini oshiradi, o'z-o'zini o'qitish odatini shakllantiradi va kelajakdagi intellektual rivojlanishga asos yaratadi. Longitudinal kuzatishlar shuni tasdiqlaydiki, erta kitobxon bolalar o'quv faoliyatida va mustaqil o'rganishda yuqori natijalarga erishadi.

Umumiy tahlil shuni ko'rsatadiki, erta yoshda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish bolalarning har tomonlama rivojlanishini tezlashtiradi, ammo oila va tarbiyachilarning faol ishtiroki, sifatli kitoblar va muntazam o'qish zarur.

Xulosa

Erta yoshda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning pedagogik ahamiyati ulkan bo'lib, bu jarayon bolalarning nutqiy, kognitiv, emotsional va ma'naviy rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, kitob bilan erta tanishish bolalarning so'z boyligini oshiradi, tasavvur qobiliyatini rivojlantiradi, empatiya va axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi, o'quv muvaffaqiyatiga asos yaratadi. Maktabgacha ta'lim va oilada quyidagi choralar zarur:

- ertak va hikoyalar orqali muntazam o'qishni odatga aylantirish
- oilada ota-onaning o'z namunasini ko'rsatishi va bolalar bilan birgalikda kitob o'qishi
- maktabgacha ta'lim muassasalarida kitobxonlikka qaratilgan faoliyatlarni ko'paytirish va ertak terapiyasini qo'llash
- sifatli, yoshga mos, milliy va jahon adabiyoti namunalari bilan ta'minlash
- tarbiyachilar va ota-onalarni kitobxonlik madaniyati bo'yicha o'qitish va rag'batlantirish

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Parents' early book reading to children: Relation to children's later language and literacy outcomes controlling for other parent language input. PMC.
<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6927670>

2. The impact of shared book reading on children's language skills: A meta-analysis. ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1747938X18305116>
3. Reading with 1–2 year olds impacts academic achievement at 8–11 years: A longitudinal study. ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0885200621001125>
4. Effects of Early Literacy Promotion on Child Language Development. PMC. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10236559>
5. Effectiveness of Early Literacy Instruction: Summary of 20 Years of Research. IES. <https://ies.ed.gov/use-work/resource-library/report/systematic-literature-review/effectiveness-early-literacy-instruction-summary-20-years-research>
6. MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI. CyberLeninka. <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-katta-yoshdagi-bolalarda-kitobxonlik-madaniyatini-shakllantirish-texnologiyasi-2>
7. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish yo‘llari. CyberLeninka. <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-yoshdagi-bolalarda-kitobxonlik-madaniyatini-shakllantirish-yo-llari/pdf>
8. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuv mexanizmlarini takomillashtirish. Nordic University. <https://research.nordicuniversity.org/index.php/nordic/article/view/1256/934/4244>

